

Kaikki muuttuu taas

Suomen kansallisfilmografia 7 - Vuosien 1962-1970 suomalaiset kokoillan elokuvat. Toim: Kari Uusitalo et al. Helsinki: Edita & Suomen elokuva-arkisto 1998. 797 s.

Suomen kansallisfilmografian seitsemäs osa vie lukijansa 1960-luvulle, joka kirjassa nimetään "myyttiseksi" vuosikymmeneksi. Marja Tuominen laajentaa tiiviissä mutta informatiivisessa alkuosessaan vuosikymmenen todellisuutta elokuvan ulkopuolelle ja korottaa erityisesti tämän muuttuvan todellisuuden tulkintoja. Tuominen muistuttaa, ettei 1960-luku ollut kaikille sama, että joillekin sen mentaalisen rajapyykinä oli vuosi 1956 ja sodanjälkeisen tilanteen normalisoituminen Porkkalan palauttamisen ja Kekkonen presidenttiyden myötä. Toisille se alkoi vasta vuoden 1966 vasemmistoenemmistöisistä vaaleista. Kolmansille se merkitsi rajapyykeistä riippumatta muutosvastarintaa, hakeutumista ensimmäisen tasavallan arvoihin.

Kysymys muutoksesta värittää epäilemättä myös filmografian seitsemännen osan kattaman ajanjakson suomalaista elokuvaa. Monessa merkityksessä muutokset olivat kiistämättömiä ja mullistavia: valtion elokuvapalkinnot, jotka jaettiin ensimmäisen kerran vuonna 1961, Suomen elokuvasaatiön perustaminen vuonna 1970, näyttelijälakko, SF:n elokuvien

esityslupien yllättävä myyminen Yleisradiolle, SF:n tuotannon loppuminen ja konkurssi, uusien tekijöiden ja tuotantoyhtiöiden esiinnousu...

Mutta missä määrin suomalainen elokuva ja elokuvakulttuuri muuttuivat näiden puitteiden myötä? Uudistuiko elokuvailmaisuus, irrottiinko Särkän, Orkon ja Mäkelän ajasta? *Kansallisfilmografia* on luonteensa mukaisesti pyrkinyt olemaan ottamatta selkeää kantaa tällaisiin kysymyksiin muualla kuin esseissä, joista valtaosa asettuu, vaikka sitten varovastikin, kannattamaan ajatusta todellisesta esteettisestä ja ideologisesta murroksesta. Keskustelu (jota kävivät kiihkeästi jo itse osalliset 1960-luvulla) onkin liikkunut enemmän filmografian ulkopuolella, esimerkiksi samoihin aikoihin julkaistun Mervi Pantin *Kaikki muuttuu...* -teoksen (Suomen elokuvatuotkimuksen seura 1998) tiimoilla.

Yleisemmässäkin mielessä tämä *Kansallisfilmografian* osa ilmestyi sattuvaan aikaan, sillä juuri kuluva vuosikymmen on kirvoittanut runsaasti keskustelua 1960-luvun perinnöstä, kapinasta ja siitä, miten sille kävi. *Kansallisfilmografia* tarjoaa systemaattisesti kerätyn tiedon muodossa oivalliset puitteet jatkaa keskustelua elokuvan osalta, ja samalla se antaa muistutuksen elokuvan asemasta: vaikka katsoja-, tuotanto- ja teatterimäärät laskivat, elokuva kuului poikkeuksellisen merkittävänä osana yleiseen kulttuurikeskusteluun. Edellisellä vuosikymmenellä peräänkuulutettu intellektuaalinen elokuvakulttuuri kukoisti ainakin hetken. Toisaalta *Kansallisfilmografian* pikainenkin silmäily muistuttaa myös siitä, että esimerkiksi

Kävyyn vuoteen 1966 mahtuivat myös *Johan nyt on markkinat!*, *Topralli* ja *Millipilleri*.

Lajissaan maailman parhaaksikin todetun *Kansallisfilmografian* "arvosteleminen" ei, etenkin näin monen osan jo ilmestyttyä, liene kovin mielekäästä. Yksityiskohdista voidaan aina olla eri mieltä, ja tämän kokoiseen tietoteokseen jää välttämättä jokunen virhekin, mutta ne ovat korjattavissa, mikäli vain joskus saamme täydennys- ja korjausosan ja/tai lupaillun CD-ROM-version. Elektronisen filmografian etu olisi tietysti myös siinä, että erilaiset hakumahdollisuudet paranisivat entisestään, etenkin silloin kun tietoa etsitään pidemmältä kuin yhden volyymin kattamalta ajanjaksolta. Kirjankin indeksit ovat sinänsä erinomaiset, nyt vain joutuu seelaamaan samat asiat useasta jättikokoisesta opuksesta.

Kansallisfilmografiahan on valmistunut epäkronologisessa järjestyksessä. Ennen tätä 1960-lukua käsittelevää osaa ilmestyi osa 1, joka kattoi suomalaisen näytelmäelokuvan varhaisimmat vuosikymmenet eli vuodet 1907-1935. Jatkumo näiden kahden osan välillä on sikäli looginen, että ne ikään kuin kehystävät osien 2-6 kartoittamia suurtuotantovuosia, Suomen Filmitoiminnan, Suomi-Filmin ja Fennada-Filmin valtakautta. Mutta toisessa mielessä hyppäys varhaisvuosista 1960-luvulle on valtava: siinä missä ensimmäisen osan tekemisen haasteena lienee ollut kadonnut, puuttuva ja niukka aineisto, 1960-luvulla päästään aikakaudelle, jolloin lähdeaineistosta alkaa olla runsaudenpulaa. Vaikka Risto Jarva ja Mikko Niskanen ovatkin kuolleet, haastateltavia ja muistelijoita

riittänee yllin kyllin, ja lehdistöaineistokin alkaa joissakin tapauksissa (esimerkiksi *Käpy selän alla* ja *Täällä Pohjantähden alla*) kasvaa melkoiseksi. Tässä osassa aineisto pysyy vielä hallinnassa, mutta kun jatkossa esimerkiksi mainos- ja pressimateriaalin määrä kasvaa entisestään, *Kansallisfilmografia* kohtaa aivan uudenlaisia haasteita. Yhä hankalammaksi käy ajan myötä myös yhteistuotantoelokuvien kotimaisuuden määrittäminen ja rajan vetäminen televisio- ja videoelokuviin. Yksiselitteisiä ja objektiivisiä kriteereitä ei välttämättä ole, mutta valinnat on kuitenkin pakko tehdä. Vaikka tällaiset valinnat ovat tärkeitä ja periaatteellisia ja vaikka niiden tiimoilta tullaan varmasti keskustelemaan, ne eivät onneksi kuitenkaan sinänsä vaikuta *Suomen kansallisfilmografian* käytännölliseen luonteeseen elokuvahistoriallisena perustutkimuksena, jota ilman ei tule toimeen kun sen lumoihin on kerran joutunut.

Silja ja Kimmo Laine